

UDK 911.3:314.72(497.16)(23)

OSVRT NA SAVREMENA OBILJEŽJA POPULACIJSKE DINAMIKE BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE

Safet Nurković*

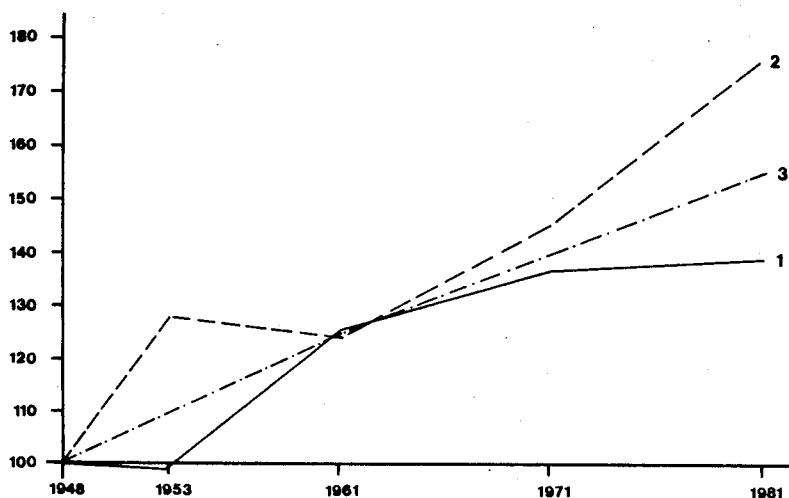
Brdsko-planinski prostor Jugoslavije predstavlja u regionalno-geografskom smislu cjelovit makroregionalni prostor koji, pored ostalih, zahvata i jedan dio Crne Gore. To je tzv. BRDSKO-PLANINSKI PROSTOR CRNE GORE, koji zahvata prostor regija sjeveroistočne i sjeverozapadne Crne Gore, što uz eliminiranje elementarnih odstupanja, radi usaglašavanja prostornog pojma ove regije sa administrativnom podjelom, čini 67,8% ukupne površine i 51,6% ukupnog stanovništva Crne Gore. Prostorno tako koncipirana, ova regija zahvata 11 opština Crne Gore, i to: Rožaje, Ivangrad, Plav, Bijelo Polje, Mojkovac, Pljevlja, Žabljak, Šavnik, Plužine, Kolašin i Nikšić.

Temeljnomo kvantitativno-kvalitativnom analizom komponenata populacijske dinamike BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE utvrdili smo da on predstavlja cjelovit prostor zahvaćen emigracijom stanovništva razmjerno visokog intenziteta, čiji su uzroci i posljedice vrlo složene i brojne. Utvrđeni procesi ukazuju na negativan trend populacijske dinamike ovog, u odnosu na ostali prostor Crne Gore (regije: Primorska Crna Gora i Kontinentalno zaleđe), nastao, prije svega, kao posljedica dosadašnjeg regionalno vrlo neravnomjernog društveno-ekonomskog razvitka Crne Gore.

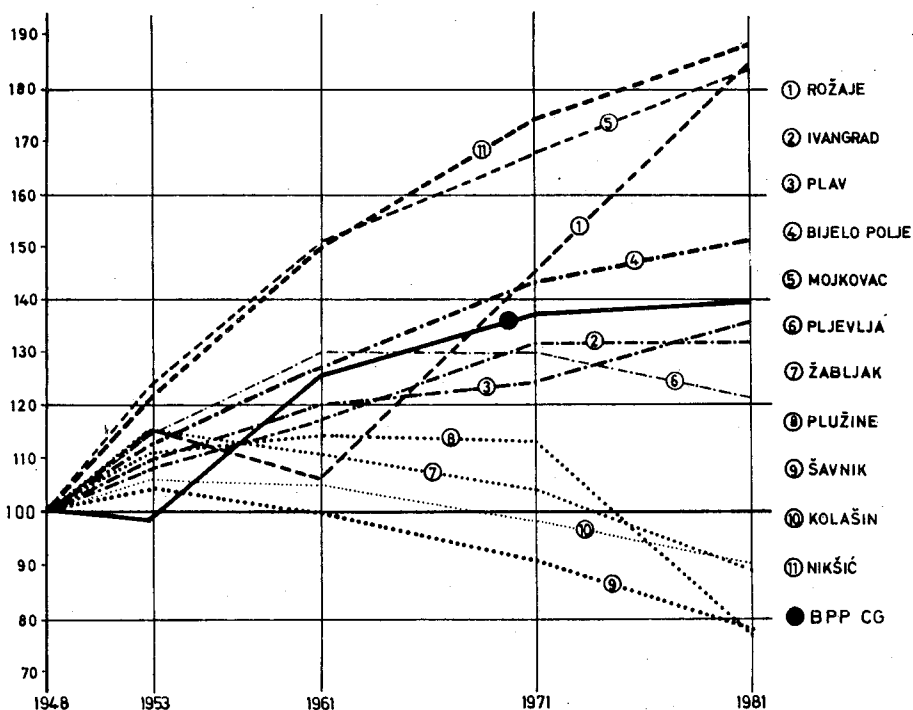
Osnovno i zajedničko obilježje kretanja stanovništva BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE u poslijeratnom periodu (1948-1981) je konstantno, ali stopom različito povećanje, sa izuzetkom perioda 1948-1953. godine, kada je utvrđeno smanjenje broja stanovnika. Broj stanovnika

---

* Prof. dr Safet Nurković, ODSJEK ZA GEOGRAFIJU PRIRODNO-MATEMATIČKOG FAKULTETA, YU 71000 Sarajevo, Vojvode Putnika 43a.

Sl. 1. Dinamika kretanja broja stanovnika brdsko-planinskog prostora Crne Gore (1) u periodu 1948-1981. u usporedbi sa ostalim prostorom Crne Gore (2) i prosjekom za Crnu Goru u cjelini (3).

Sl. 2. Dinamika kretanja broja stanovnika opština koje pripadaju brdsko-planinskom prostoru Crne Gore u periodu 1948-1981. godine

ove regije u 1981. godini, u odnosu na 1948. godinu, uvećan je za 38,9% (sa prosječnom godišnjom stopom od 1,18%), što u usporedbi sa ostalim prostorom Crne Gore (76,2% ili prosječna godišnja stopa od 2,31%) i prosjekom za Crnu Goru u cjelini (54,7% ili prosječna godišnja stopa 1,66%), pokazuje znatno usporeniju dinamiku porasta broja stanovnika (vidi tabl. 1. i sl. 2.)

Za temeljniju analizu trenda populacijske dinamike BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE, posebno je značajan posljednji međupopisni period 1971-1981, za vrijeme kojeg je evidentiran vrlo slab porast stanovništva (1,5%) u odnosu na ostali prostor Crne Gore (21,3%) i prosjek za Crnu Goru u cjelini (10,2%).

Poznato je da je porast stanovništva nekog prostora u zavisnosti od uticaja njegovih prirodnih (natalitet i mortalitet) i mehaničkih (imigracija i emigracija) komponenata. Ove četiri osnovne komponente populacijske dinamike su u veoma značajnoj sprezi s opštim socijalnim, ekonomskim, istorijskim, kulturnim i demografskim osobinama stanovništva datog prostora. Zato, želimo li pratiti trendove populacijske dinamike ove regije, moramo poznavati činioce koji su u datim uslovima djelovali na razvitak njenog stanovništva. Smatramo da prirodno-geografska obilježja BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE (tabela 1.) i dosadašnji regionalno vrlo diferenciran tok društveno-ekonomskog razvitka, predstavljaju, pored ostalih, temeljne faktore pod čijim se uticajem odvijala populacijska dinamika ove regije.

Na osnovu podataka prezentovanih u tabeli 2. moguće je zaključiti da je BRDSKO-PLANINSKI PROSTOR CRNE GORE u posljednjem međupopisnom intervalu (1971-1981) imao obilježja emigracije razmjerno visokog intenziteta sa negativnom migracijskom bilansom od - 11,7% (gubitak 88,3% vlastitog prirodnog prirasta, odnosno 33.613 lica). Istodobno je ostali prostor Crne Gore (regije: Primorska Crna Gora i Kontinentalno zaleđe) imao obilježja imigracionog prostora sa pozitivnom migracijskom bilansom od + 6,7% (dobitak 6,7% stanovništva imigracijom, odnosno 15.625 lica), dok je prostor Crne Gore u cjelini imao obilježja emigracije, ali razmjerno slabijeg intenziteta sa negativnom migracijskom bilansom od - 3,4% (gubitak 25% vlastitog prirodnog prirasta, odnosno 17.988 lica).

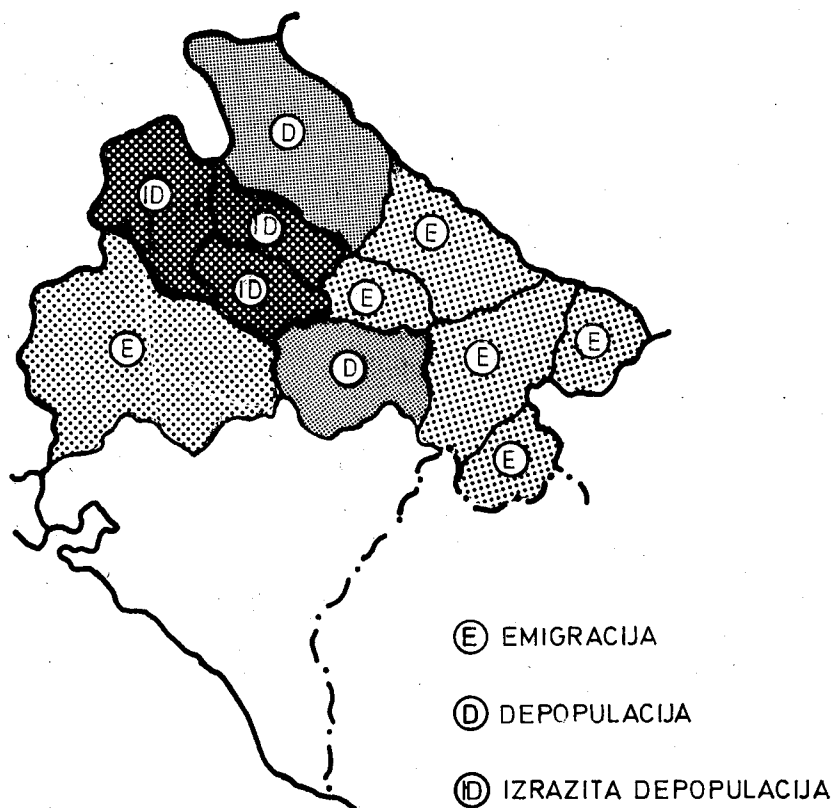
Treba istaći da unutar ovog cjelovitog emigracijskog prostora Crne Gore postoje značajne regionalne razlike u tempu i intenzitetu populacijske dinamike primarno iskazane tipom populacijske dinamike. U okviru BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA CRNE GORE, kao cjelovitog emigracijskog područja, izdvajamo:

- EMIGRACIJSKO PODRUČJE (E)
- DEPOPULACIJSKO PODRUČJE (D) i
- PODRUČJE IZRAZITE DEPOPULACIJE (ID).

EMIGRACIJSKO PODRUČJE (E) zahvata opštine Rožaje, Ivangrad, Plav, Bijelo Polje i Mojkovac kao cjelovit regionalno-geografski prostor i Nikšić sa 56,3% ukupne površine i 75,6% ukupnog stanovništva regije.

DEPOPULACIJSKO PODRUČJE (D) zahvata prostor opština Kolašin i Pljevlja sa 23,9% ukupne površine i 18,6% ukupnog stanovništva regije.

PODRUČJE IZRAZITE DEPOPULACIJE (ID) zahvata prostor opština Žabljak, Šavnik i Plužine sa oko 19,8% ukupne površine i 5,8% ukupnog stanovništva regije (vidi sl. 2. i sl. 3.).

Sl. 3. Tipovi populacije dinamike opština koje pripadaju brdsko-planinskom prostoru Crne Gore.

Vidimo, dakle, da je populacijsko-geografska polarizacija nesumnjivo direktna funkcija društveno-ekonomskih procesa što su nakon 1960. godine zahvatili BRDSKO-PLANINSKI PROSTOR CRNE GORE jače nego ikad ranije, kao više ili manje i ostali brdsko-planinski prostor Jugoslavije. Budući da je populacijska dinamika svojevrsan reflektor ekonomskog stanja i opštih društvenih tokova, onda iz izloženog možemo zaključiti o teškoćama u opštem društveno-ekonomskom razvitku ovog dijela Crne Gore i brdsko-planinskog prostora Jugoslavije u cjelini. Teškoće nisu toliko u populacijskom pražnjenju ovog prostora koliko u njenom intenzitetu i teritorijalnom obuhvatu (43,7% prostora regije depopulira).

LITERATURA

1. V. Rogić, REGIONALIZACIJA SREDIŠNJEG PLANINSKOG PROSTORA JUGOSLAVIJE, Zbornik IX kongresa geografa Jugoslavije, Sarajevo, 1974. str. 409-416.
2. M. Vasović i J. Petrović, REGIONALNA PODJELA CRNE GORE, Monografija Crne Gore, Književne novine, Beograd, 1976, str. 56-62.
3. A. Wertheimer-Baletić, DEMOGRAFIJA, Stanovništvo i ekonomski razvitak, Informator, Zagreb, 1982.
4. D. Breznik, DEMOGRAFSKI METODI I MODELI, IDN, CDI, Beograd, 1972.
5. M. Radović, DRUŠTVENO-EKONOMSKE PROMJENE U CRNOJ GORI POSLIJE II SVJETSKOG RATA, Zbornik X jubilarnog kongresa geografa Jugoslavije, Beograd, 1976., str. 89-92.
6. S. Nurković, PODRUČJA RAZLIČITE POPULACIJSKE DINAMIKE U SR CRNOJ GORI KAO POSLJEDICA NJENOG NERAVNOMJERNOG REGIONALNOG RAZVOJA, Zbornik jugoslovenskog simpozijuma: "Geografski aspekt prirodnih i ljudskih resursa Jugoslavije", Priština, 1984, str. 129-134.
7. S. Nurković, REGIONALNI RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA I GUSTINE NASELJENOSTI U SR CRNOJ GORI I PROMJENE U NJIMA U POSLIJERATNOM PERIODU (1948-1981), Geografski horizont br. 3-4, Zagreb, 1982, str. 1-11.
8. S. Nurković, REGIONALNE SPECIFIČNOSTI NOVIJEG PRIRODNOG KRETANJA STANOVNIŠTVA SR CRNE GORE, Geografska istraživanja br. 4, Priština, 1983, str. 101-114.
9. S. Nurković, REGIONALNE RAZLIKE U DINAMICI KRETANJA STANOVNIŠTVA SR CRNE GORE U POSLIJERATNOM PERIODU (1948-1981) I TIPOVI KRETANJA STANOVNIŠTVA (1971-1981), Stanovništvo 1-4/1979, 1-4/1980, 1-4/1981, IDN, CDI, Beograd, 1983. str. 254-267.
10. M. Friganović, TIPOVI KRETANJA STANOVNIŠTVA I EK-SODUSNA PODRUČJA SR HRVATSKE 1961-1971, Stanovništvo 3-4/1972, 1-2/1973, IDN, CDI, Beograd, 1974, str. 177-189.
11. STATISTIČKI GODIŠNJACI CRNE GORE od 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982. i 1983.

RÉSUMÉ

REGARD SUR LES SIGNES CONTEMPORAINES DE DYNAMIQUE DE LA POPULATION DE L'ESPACE MONTAG- NARD ET MONTAGNEUX DE MONTENEGRO

Le regard fondamental et commun de migration de la population des espaces montagnards et montagneux de Monténégro dans la période après la guerre (1948.-1981.) est continu mais différent par le taux d'augmentation à l'exception de période de 1948.-1953. quand on a constaté une diminution. Le nombre des habitants de cette région en 1981. par rapport à 1948. est augmenté de 38,9% (84.350 personnes) ce qui en comparasion avec une espace de Monténégro où le nombre des habitants dans la même période est augmenté de 76,2% (122.112 personnes), montre une dynamique de la population beaucoup plus ralentie.

Cette région, dans le cadre de Montenegro, représente un espace complet saisi par l'émigration d'intensité proportionnellement élevée (le bilan de migration 1971.-1981. est: - 11,7%).

Le rythme et l'intensité de dynamique de la population selon les communes individuelles de cette région sont différents mais toutes ont le caractère d'émigration (cinq commune émigration normale; deux commune de populationet trois commune dépopulation accentuée).